

Datum 2020-11-20
Dokumenttyp Yttrande
Diarienummer U2020/03826/GV
Ert diarienummer 2020/0224
Handläggare Therese Arnewing

Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

Yttrande över betänkandet **Gemensamt ansvar – en modell för planering och dimensionering av gymnasial utbildning (SOU 2020:33)**

Myndigheten för delaktighet arbetar för ett samhälle där alla kan vara delaktiga, oavsett funktionsförmåga. Myndigheten för delaktighet lämnar följande yttrande.

Sammanfattning

Myndigheten för delaktighet välkomnar utredningens förslag i stort men efterlyser en djupare analys av förutsättningarna för personer som studerar i gymnasiesärskolan och komvux som särskild utbildning.

MFD:s synpunkter i korthet:

- Vikten av integrerad undervisning och dess många fördelar bör lyftas fram och främjas i relevanta förslag.
- Förslag för att öka etableringen på arbetsmarknaden för elever som har gått i gymnasiesärskolan behöver hantera det faktum att gymnasiesärskolan inte ger behörighet till högskolestudier eller yrkesbehörighet inom alla program.
- Förslaget om att Skolverket ska fungera som ett stöd för huvudmän i planeringen av gymnasiesärskolan och komvux som särskild utbildning förutsätter enligt MFD att Skolverket säkerställer sin egen kompetens och kunskap om de möjligheter, utmaningar och behov som finns för etablering på arbetsmarknaden för personer med intellektuell funktionsnedsättning.
- Skolverkets uppföljning av sysselsättning efter gymnasiesärskolan och komvux som särskild utbildning behöver utgå från metoder som möjliggör både en långsiktig uppföljning och eventuella åtgärder.
- De regionala branschråden behöver utformas så att likvärdigt fokus läggs på frågor som är gemensamma och specifika för respektive skolform. De bör ha ett uttalat uppdrag att främja integrerad

undervisning och former för att inhämta och integrera funktionshindersorganisationernas synpunkter.

- Förslaget om att huvudmän ska arbeta för en allsidig social sammansättning på skolorna behöver ett funktionshindersperspektiv.
- I förslaget om att elever ska kunna få boendestöd för studier på annan ort vid brister i skolmiljön på hemorten behöver det vara tydligt vilket ansvar huvudmannen har för att i första hand anpassa skolmiljön och när en flytt till en annan ort och skola kan bli aktuellt.

Myndighetens synpunkter

Generella synpunkter

I genomförandet av utredningens förslag vill MFD betona vikten av integrerad undervisning. En uppföljning från Skolverket¹ visar att de elever från gymnasiesärskolan som har läst kurser tillsammans med elever från ordinarie gymnasieskolan har utvecklats både socialt och kunskapsmässigt. Det finns också många exempel på elever från gymnasiesärskolan som har fått betyg i kurser i ordinarie gymnasieskolan. Det gör dem bättre rustade att särskilt inom yrkesprogrammen etablera sig på arbetsmarknaden. MFD önskar därför att integrerad undervisning främjas i de förslag där det är relevant. MFD ser den möjligheten i några förslag nedan.

MFD ser vidare att en ökad integrering av skolformerna kan kräva ytterligare stöd för huvudmän, lärare och elever. MFD önskar därför att man i den fortsatta beredningen av utredningens förslag ser över hur universitet, högskolor och yrkeshögskolor ersätts för och hanterar pedagogiskt stöd och andra hjälpmedel till personer med funktionsnedsättning. Översynen bör även omfatta hur dessa stöd kan överföras till gymnasieskolan och gymnasiesärskolan. Detta skulle exempelvis kunna möjliggöra för elever som är teckenspråkiga att kunna tillgodogöra sig en ordinarie gymnasieutbildning.

Nedan följer MFD:s specifika synpunkter på några av utredningens förslag.

Avsnitt 6.3.2 Stöd till huvudmän som anordnar utbildning inom gymnasiesärskolan och komvux som särskild utbildning

MFD stöder förslaget att Skolverket får i uppdrag att främja ett utökat utbud av utbildning inom gymnasiesärskolan och komvux som särskild utbildning,

¹ Se Skolverkets rapport 462 *I mötet mellan gymnasiesärskola och gymnasium: en rapport om samläsning* från 2017.

att analysera elevers efterfrågan och behov samt deras etablering på arbetsmarknaden. MFD anser att gymnasiesärskolan och komvux som särskild utbildning behöver ge elever ännu bättre förutsättningar än idag att etablera sig på arbetsmarknaden. Elever investerar i sin framtid då de utbildar sig och idag är sysselsättningsgraden för personer med intellektuell funktionsnedsättning alltför låg. Åtgärder för ökad sysselsättning efter gymnasiesärskolan och komvux som särskild utbildning är därför av stor vikt.

MFD vill understryka att den låga sysselsättningsgraden hos elever som gått i gymnasiesärskolan och komvux som särskild utbildning inte bara handlar om en svag koppling till arbetsmarknaden. Det handlar också i hög grad om den behörighet som dessa skolformer ger. En examen från gymnasiesärskolan ger inte behörighet till vare sig universitets-, högskole- eller yrkeshögskolestudier. Den ger inte heller yrkesbehörighet inom exempelvis vård och omsorg eller barnomsorg, som den ordinarie gymnasieskolans program gör. Det finns få uppföljningar som visar vad studier vid komvux som särskild utbildning faktiskt leder till.

MFD vill också lyfta fram att det i andra länder finns exempel som visar på att det är möjligt att inrätta högskoleutbildningar för elever från gymnasiesärskolan. Sådana utbildningar finns exempelvis i USA, Australien och Norge. Det finns också exempel på försök i Sverige som skulle kunna vidareutvecklas.²

Förslaget om att Skolverket ska fungera som ett stöd för huvudmän i planeringen av gymnasiesärskolan och komvux som särskild utbildning förutsätter enligt MFD att Skolverket säkerställer sin egen kompetens och kunskap om de möjligheter, utmaningar och behov som finns för etablering på arbetsmarknaden för personer med intellektuell funktionsnedsättning. Det finns också forskning och projekt som visar på vilka utbildningar och metoder som fram till idag har ökat chanserna för personer från gymnasiesärskolan att få jobb. Det finns även många anställningsformer och stöd som utgår till arbetstagare och arbetsgivare efter studier i gymnasiesärskolan, vilka spelar en central roll för den enskildes etablering på arbetsmarknaden. En del av dessa stöd bör också kunna användas på ett bättre sätt vid arbetsplatsförlagt lärande, om kunskapen om stöden finns.

² Gävle högskola startade år 2014 en högskolekurs med inriktning idrott och hälsa för personer med intellektuell funktionsnedsättning. Försöket lades dock ner då finansieringen av kursen inte kunde säkras långsiktigt.

MFD välkomnar förslaget att Skolverket kontinuerligt ska följa upp elevers sysselsättning efter gymnasiesärskolan och yrkesinriktad utbildning i komvux som särskild utbildning på gymnasial nivå. Det är dock viktigt att det säkerställs att en sådan uppföljning kan ske under lång tid och med metoder som gör den långsiktiga uppföljningen möjlig. Det är inte ovanligt att sysselsättningen för personer som har gått ut gymnasiesärskolan eller komvux som särskild utbildning växlar mellan praktik, daglig verksamhet och korta, skyddade anställningar. Därför går det till exempel inte att följa deras etablering på arbetsmarknaden med enbart punktuppföljningar kort efter examen.

MFD vill också betona att denna uppföljning behöver leda till åtgärder med syfte att ytterligare stärka kopplingen mellan utbildning och etablering på arbetsmarknaden. Därutöver behöver skillnader mellan mäns och kvinnors sysselsättningsgrad belysas särskilt då det finns betydande skillnader i sysselsättningsgrad utifrån kön.

Avsnitt 6.3.5 Regionala branschråd för gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska bidra med information om arbetsmarknadens kompetensbehov samt avsnitt 6.8.3 Regionala branschråd ska ersätta yrkesråd

MFD ser positivt på att regionala branschråd inrättas för gymnasieskolan och gymnasiesärskolan samt för komvux och komvux som särskild utbildning, med uppgiften att behandla frågor om utbildningsprogrammen och arbetsmarknadens behov. Det är också positivt om gymnasieskolan och gymnasiesärskolan respektive komvux och komvux som särskild utbildningsform ingår i samma branschråd då det möjliggör för större samverkan dem emellan och kan öka möjligheterna för integrerad undervisning. MFD anser därför att det är viktigt att de regionala branschråden har ett uttryckligt uppdrag att identifiera och främja integrerad undervisning.

MFD håller med om utredningens slutsats att etablering på arbetsmarknaden för personer som har gått i gymnasiesärskolan ställer stora krav på lokal samverkan och individuella anpassningar. Därför behöver de regionala branschråden utformas på ett sätt som innebär att mycket tid och fokus läggs på detta. MFD önskar därför att det närmare analyseras hur de regionala branschråden kan garantera möjlighet att på ett likvärdigt sätt diskutera både de frågor som är specifika för respektive skolform och de frågor som är gemensamma.

MFD anser slutligen att det är viktigt att funktionshindersorganisationers synpunkter integreras i rådets arbete. Det skulle kunna ske genom samverkan i andra forum där funktionshindersorganisationer får en insyn i, och möjlighet att ha synpunkter på, det som diskuteras i de regionala branschråden.

Avsnitt 7.2.4 Huvudmän ska arbeta aktivt för en allsidig social sammansättning vid sina skolenheter

MFD ser positivt på att huvudmännen i gymnasieskolan aktivt ska arbeta för en allsidig social sammansättning av elever på sina skolenheter men saknar beskrivningar av hur inkludering av elever med funktionsnedsättning ska säkerställas i detta arbete.

MFD menar att en allsidig social sammansättning av elever inte bara handlar om den ordinarie gymnasieskolan utan också är viktigt för elever inom gymnasiesärskolan. MFD önskar att det i huvudmännens uppdrag om att aktivt arbeta för en allsidig social sammansättning ingår att gymnasieskolor och särgymnasieskolor ska lokaliseras nära varandra. Detta då sannolikheten för integrerad undervisning i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ökar kraftigt då skolorna delar lokaler eller är lokaliserade nära varandra.

MFD önskar vidare att ett krav ställs på huvudmän att integrera undervisning när det är möjligt, till exempel i praktiska- och yrkesrelaterade kurser. Detta då integrerad undervisning idag sker i alltför låg grad, trots de många fördelar det har för elevers lärande, förberedelser inför arbetslivet och etablering på arbetsmarknaden.

Asnitt 7.3.6 Bidrag ska i vissa fall kunna lämnas ut även om motsvarande utbildning finns på hemorten

Utredningen föreslår att studiebidrag till eget boende får lämnas även om en motsvarande utbildning finns på elevens hemort om omständigheter i elevens skolmiljö innebär att eleven inte kan delta i motsvarande utbildning på hemorten. MFD kan se det positiva i att en sådan möjlighet ökar elevens valmöjligheter. MFD ser samtidigt en risk att huvudmän underlåter att ta sitt ansvar för att anpassa studiemiljön på hemorten till elevens behov och istället hänvisar eleven till en annan skola. Det får särskilt stora konsekvenser om det innebär att eleven måste flytta till en annan ort. Den enskilda elevens möjligheter till ökad valfrihet får inte utnyttjas av skolor som vill slippa ta ansvar för att förändra studiemiljön.

MFD anser därför att det i förslaget bör förtydligas vilket ansvar huvudmannen har för att i första hand anpassa skolmiljön och när en flytt till en annan ort och skola kan bli aktuellt. MFD anser att förslaget behöver inkludera ett krav på en barnkonsekvensanalys i det fall eleven är under 18 år.

MFD vill även i detta sammanhang uppmärksamma de möjligheter till fjärr- och distansundervisning som riksdagen nyligen har beslutat om.³ Lagändringarna innebär att elever kan få distansundervisning när de inte kan delta i närundervisning på grund av en dokumenterad medicinsk, psykisk eller social problematik. I gymnasieskolan och gymnasiesärskolan får sådan undervisning användas även för elever som av andra särskilda skäl inte kan delta i närundervisning. Det är ett ytterligare sätt att tillgängliggöra undervisning vid brister i skolmiljön och som inte kräver att eleven flyttar till en annan ort. Inom komvux och annan vuxenutbildning finns redan större möjligheter att använda fjärr- och distansutbildning. MFD anser att den möjligheten bör utnyttjas i större utsträckning för att öka tillgängligheten i undervisningen.

Ärendets handläggning

I den slutliga handläggningen av ärendet har generaldirektör Malin Ekman Aldén (beslutande), sektionschef Anna Dahlberg och utredare Therese Arnewing (föredragande) deltagit.

Myndigheten för delaktighet

Malin Ekman Aldén

³ Ändringar i Skollagen (2010:800) trädde i kraft den 1 augusti 2020 och ändringar i Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) träder i kraft den 1 januari 2021. Lagändringarna ska tillämpas på utbildning som påbörjas efter den 30 juni 2021.